

عنوان مقاله:

دولت حداقلی و مساله آب در عصر قاجاریه

محل انتشار:

فصلنامه دولت پژوهی، دوره 9، شماره 33 (سال: 1402)

تعداد صفحات اصل مقاله: 34

نویسنده:

مهدی میرکیایی - استادیار تاریخ دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

خلاصه مقاله:

در اقلیم نیمه خشک ایران، آبیاری مصنوعی در طول تاریخ به یکی از نیازهای حیاتی مردم تبدیل شده بود که به احداث تعداد بی شماری از تاسیسات آبی همچون قنات، سد، چاه، نهر و آب انبار منجر شد. ایجاد این تعداد از تاسیسات به سرمایه فراوان و نیروی کار انبوه نیاز داشت. نکته ای که بسیاری از پژوهشگران را به این باور رساند که دخالت دولت در احداث و نگهداری تاسیسات آبی ناگزیر بوده است. اما جدا از نظریه پردازی هایی که در این حوزه انجام شد، که به ویژه از دیدگاه های مارکس و ویتفولگ متأثر بودند، داده های فراوانی از تاریخ ایران در دوره قاجاریه به دست می آید که نشانگر دخالت حداقلی دولت در نظام های آبیاری و آب رسانی بوده است. پرسش اینجاست که چه شواهدی از عدم دخالت دولت قاجاریه در فراهم کردن آب روستاها و شهرها وجود دارد؟ چه عللی عدم دخالت دولت را تشدید می کرد و مردم به چه صورت جای خالی دولت را در این فرایند پر می کردند؟ فرض ما این است که تعداد انبوه قنات ها و سدهای ویران و چاه ها و نهرهای خشک، گواه آن است که دولت قاجاریه وظیفه ای را در این زمینه بر عهده نمی گرفت. حکام ولایات عموماً تنها برای زمین ها و روستاهایی که مالک آن ها بودند امکانات آب رسانی را فراهم می کردند و دولت مرکزی در مواردی اندک، اگر سود سریعی را متصور بود، به احداث یا تعمیر این تاسیسات دست می زد. در سراسر کشور، احداث و لایروبی و تعمیر تاسیسات آبی عموماً با سرمایه ملاکان و نیروی کار رعایا انجام می شد. همیاری مردم برای ساخت و تنقیه این تاسیسات و مشارکت جمعی آن ها در منازعات آبی، تظلم ها، بست نشینی ها و تدوین نظام تقسیم آب موجب شکل گیری محافل خودسامان و انسجام بیشتر آن ها می شد. روش پژوهش، توصیفی-تبیینی با تکیه بر اسناد درجه اول به ویژه عرایض مجلس تحقیق مظالم است. چارچوب نظری پژوهش، برگرفته از دیدگاه «پاتریشیا کرون» در تشریح دولت های حداقلی در جهان ماقبل صنعتی است. پیش از این، پژوهش مستقلی پیرامون دخالت حداقلی دولت قاجاریه در مسئله آب منتشر نشده است.

کلمات کلیدی:

دولت حداقلی، قاجاریه، آب، قنات، سد

لینک ثابت مقاله در پایگاه سیویلیکا:

<https://civilica.com/doc/1662550>

